

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาติไทยมีอารยธรรมเป็นมรดกที่สำคัญอย่างยิ่งที่บรรพบุรุษได้สืบทอดมายังชนรุ่นหลัง โดยผ่านกระบวนการสั่งสม ถ่ายทอดและพัฒนาในแต่ละยุคสมัย ทั้งในด้านวิถีการดำรงภูมิปัญญาในการทำมาหากิน การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี ความเชื่อ ประเพณีและศิลปกรรมแขนงต่างๆ ซึ่งนอกจากแสดงว่าสังคมไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตแล้วยังมีผลให้คนไทยและสังคมไทยมีเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชาติใด ๆ

อย่างไรก็ดี ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กระแสอารยธรรมต่างชาติได้เข้ามาสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็ว จนเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านวิถีการดำเนินชีวิต ทัศนคติและค่านิยมต่าง ๆ เป็นอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่าสังคมและวัฒนธรรมไทยอยู่ในภาวะวิกฤติ เนื่องจากการรับอารยธรรมชาติอื่นมาใช้โดยขาดการไตร่ตรอง ทั้งยังขาดความเข้าใจในเรื่องความหมายและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมไทย (สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ, 2534)

วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์ และภูมิธรรม ภูมิปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมนั้นรวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคมตั้งแต่ภายในจิตใจคน มีค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิดและสติปัญญาออกมาจนถึงท่าที และวิธีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกาย และจิตใจของคน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ตลอดจนความรู้ ความเข้าใจ ท่าทีการมองและการปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติแวดล้อม (พระเทพเทวี, 2532) จนเหล่าใคร่ที่ดำรงความเป็นกลุ่มหรือชนชาติ หรือประเทศ อันอาจเรียกรวม ๆ กันว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม (ประเวศ วะสี, 2534) ด้วยเหตุนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นรากฐานที่สำคัญของชุมชน

ปัจจุบันเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โลก “ไร้พรมแดน” มากขึ้น การแพร่ซึ่มของความคิด รูปแบบ และกระบวนการทรรศน์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และทุกสังคมทั่วโลก กระแสนี้จะมีทั้งผลดีสำหรับผู้รู้เท่าทัน และผลเสียโดยเฉพาะสำหรับกลุ่มที่ปรับตัวไม่ทัน(ลิปปนันท เกตุทัต, 2538) กระแสความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อให้สังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมตามยุค

พัฒนาการของระบบโลก และกระแสการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นในโลกอนาคตส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิงจากโลกในศตวรรษที่ 20 ไปสู่ศตวรรษที่ 21 ในขณะที่ทุกคนกำลังยืนอยู่ในโลกที่อดีต ปัจจุบัน และอนาคตเชื่อมต่อกัน และไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จึงจำเป็นต้องศึกษาปัจจุบันเพื่อให้เข้าใจเพื่อนำไปสู่อนาคต ช่วงเวลานี้นับเป็นเวลาที่เหมาะสมในการศึกษาถึงอนาคต เป็นช่วงเวลาที่เป็นรอยต่อแห่งศตวรรษที่ 20 กับศตวรรษที่ 21 แห่งยุคอนุภาค อิเล็กทรอนิกส์ เป็นช่วงเวลาที่ผู้คนทั้งหลายส่วนใหญ่คิดถึงอนาคตอย่างมีทิศทางที่เหมาะสม และเป็นไปได้ให้มากที่สุด และพร้อมๆกับความพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาที่เป็นบทเรียนจากอดีตและที่อาจเป็นอันตรายต่ออนาคตด้วย

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในปลายศตวรรษที่ 20 นี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนานับประการ ทั้งทางด้านบริบทของประเทศ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิชาชีพ และสิ่งแวดล้อมเพราะโลก แคมเข้าทุกทีด้วยฤทธิ์ของเทคโนโลยีการสื่อสารและคมนาคม วิถีชีวิต มนุษย์ถูกกำหนดด้วยปัจจัย การผลิต การติดต่อสัมพันธ์ทางการเมือง สังคม วัฒนธรรม ก่อนข้างจะแบ่งแยกเป็นส่วนๆ ขาดการ เชื่อมโยง การพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง แต่พึ่งพาทางเทคโนโลยีสูง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม มีไม่มากนัก ฯลฯ เหล่านี้เกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลก โดยเฉพาะประเทศไทย ซึ่งอยู่ระหว่างการเสาะหา ทางเลือกการพัฒนาทางเลือกการพัฒนาแบบไทยๆ นั้นจะเห็นได้ว่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ใน ปลายศตวรรษที่ 20 นี้ ได้ชี้ให้เห็นถึงการเกิดแนวโน้มที่ค่อนข้างรุนแรงในอนาคตแห่งศตวรรษที่ 21 อย่างแน่นอน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อรองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม และการบริการ การปรับตัวทางด้านสังคมและวัฒนธรรมเหตุการณ์ทางการเมือง การปรับตัวด้าน ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ทั้งในเรื่องการค้าและการเปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสาร ปัญหาพลังงาน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเทคนิควิทยาศาสตร์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ฯลฯ เหล่านี้ล้วนแต่มีผลกระทบอย่าง มหันต์ ทั้งในแง่บวกและแง่ลบต่อชีวิตสังคม ชีวิตครอบครัว ตลอดจนจิตใจของคนไทยและ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งได้ส่งผลกระทบกระบวนการคิดและปลูกฝังค่านิยมเพื่อพิจารณาตัดสินของหน่วยงาน สถาบัน การศึกษา และตัวบุคคลอย่างมาก

ดังนั้น ประเทศไทยเราจึงควรตระหนักถึงการป้องกันปัญหาอันเกิดจากอิทธิพลตะวันตกที่ ผลาญทรัพยากรธรรมชาติ และไม่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามนโยบายการศึกษาของชาติที่เน้นให้ "คนไทยคิดเป็น" ทั้งนี้ พระธรรมปิฎก (2528) ยังกล่าวไว้ว่า คนไทยในปัจจุบัน มีความเห็นแก่ตัว พุ่มเฟิยมากขึ้นทุกชั้นทุกระดับ มีลักษณะ "ใจแคบ คิดใกล้ และใฝ่ต่ำ" ดังนั้น นักการศึกษาจึงควร พัฒนาให้คนไทยมีลักษณะ "ใจกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง" มากขึ้น (ป.อ.ปยุต ใค.2538)

รายงานของคณะกรรมการโลก ว่าด้วย วัฒนธรรมและการพัฒนา (1997) กล่าวว่า “การศึกษา” คือ กระบวนการถ่ายทอด และปรับแต่งวัฒนธรรมให้จงกวม รวมทั้งเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนา เป้าหมายของการศึกษาจึงควรเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การศึกษามีหน้าที่ปรับแต่งบุคลิกภาพเยาวชนให้ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความหมาย มีคุณค่าและสามารถบรรลุเป้าหมายที่ปรารถนาโดยชอบธรรม

เจตนารมณ์แห่งโลกนี้ ตรงกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (2540) ในพระราชดำริต่อบรรณชาวไทย ซึ่งพระองค์ท่านได้ทรงเป็นห่วง เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะงานช่างฝีมือที่คนไทยได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน โดยถ้าได้รับการบูรณาการ สอดแทรกความรู้และทฤษฎีแนวใหม่เข้าไป ก็จะทำให้งานช่างฝีมือดังกล่าว ได้แนวทางในการพัฒนางานช่างฝีมือภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับความเป็นอยู่อย่างไทย มีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเหมาะสมกับคนไทย เพื่อรกรงสังคมไทยได้อย่างเหมาะสมในวิกฤติเศรษฐกิจในปัจจุบัน

เศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ (2540)

เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงมีพระราชดำริต่อบรรณชาวไทย ว่าด้วยเศรษฐกิจแบบพอเพียงซึ่งเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน เพื่อต่อสู้กับวิกฤติทางเศรษฐกิจ พอสรุปสาระสำคัญๆ ได้ดังนี้ คือ

เศรษฐกิจแบบพอเพียง คือการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน สามารถผลิตสิ่งที่ต้องการบริโภคด้วยตนเอง เพื่อสนองความต้องการของชุมชน เช่น ในหมู่บ้านหรือในอำเภอ หากมีของที่ผลิตเหลือใช้ก็อาจนำไปขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลและไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก เศรษฐกิจแบบนี้ไม่จำเป็นต้องอยู่ได้โดยมีการแลกเปลี่ยน ไม่ต้องหุรห่าพุ่มเพียงตรงกับ self-sufficient economy ซึ่งตรงข้ามกับ trade economy หรือเศรษฐกิจแบบค้าขาย เศรษฐกิจแบบพอเพียงจะช่วยให้คนไทยอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ในกรณีที่เกิดการค้าขายหรือการส่งออกนั้น โดยมีสิ่งของจำเป็นในที่จะให้หลายอย่างที่สามารถเป็นสินค้าส่งออกได้ แต่การส่งออกนั้นมีค่าใช้จ่ายในกระบวนการสูง จึงควรติดต่อโดยตรงและพิจารณาปริมาณการขนส่งให้คุ้มทุน เพื่อลดค่าใช้จ่ายเพื่อให้มีกำไรสูงขึ้น(สุเมธ ดันดิเวชกุล,2541)

"ทฤษฎีใหม่ " พื้นฐานแห่งระบบเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักคิด นักค้นคว้า สร้างทฤษฎีขึ้น เรียกว่า “ ทฤษฎีใหม่ “ เพราะ(สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.2541)

1. มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็กออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร ซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน
2. มีการคำนวณ โดยหลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกได้อย่างเหมาะสมตลอดปี
3. มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบ สำหรับเกษตรกรรายย่อย 3 ขั้นตอน ได้แก่
 - 3.1 ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น การจัดแบ่งพื้นที่ที่อยู่อาศัยและที่ทำกินออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30:30:30:10 เป็นระบบการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวได้ในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยากพอมีพอกิน สมควรแก่อัถภาพ
 - 3.2 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมแรงร่วมใจกัน ดำเนินการในด้านการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา
 - 3.3 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม เป็นการติดต่อประสานงานเพื่อจัดหาทุน หรือแหล่งเงิน เช่น ธนาคารหรือบริษัทห้างร้านเอกชน มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต

หลักการและแนวทางสำคัญของ “ทฤษฎีใหม่”

1. เป็นระบบการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อน แล้วจึงขยายผลสู่ชุมชนในระดับที่กว้างกว่าเดิม ทั้งนี้ ชุมชนต้องมีความสามัคคี ร่วมมือช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันในเรื่องของการผลิต การลงทุน เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในระดับต่อไป
2. ยึดหลักพึ่งตนเองได้ เพื่อให้เกษตรกรมีอิสรภาพในการดำรงชีวิต ประมาณกันว่า ครัวเรือนหนึ่งจะต้องทำนาประมาณ 5 ไร่ เพื่อจะทำให้มีข้าวพอเพียงสำหรับบริโภคหนึ่งปี
3. มีการสำรองน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี โดยการขุดสระน้ำ โดยขนาดของสระเก็บกักน้ำขึ้นอยู่กับภูมิประเทศและสภาพแวดล้อม ในหน้าฝนเกษตรกรจะปลูกข้าวและพืชอื่นๆได้ ในขณะที่หน้าแล้งเกษตรกรยังสามารถปลูกพืชบางชนิดที่ต้องการน้ำน้อย เช่น ถั่ว ต่างๆ
4. การแบ่งพื้นที่ตามทฤษฎีใหม่ เป็นไปตามอัตราส่วนแบบ 30:30:30:10 โดยประมาณ พื้นที่ส่วนหนึ่งประมาณ 30 % ทำสระน้ำ ซึ่งสามารถเลี้ยงปลา, หรือปลูกพืชน้ำ พื้นที่ส่วนที่สองประมาณ 30% ใช้ทำนา พื้นที่ส่วนที่สาม ประมาณ 30 % ใช้ในการปลูกพืชไร่ พืชสวนต่าง ๆ และพื้นที่ส่วนที่สี่ประมาณ 10 % ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ถนนหนทาง และโรงเรียนอื่นๆ

การแบ่งพื้นที่เช่นนี้ เป็นการใช้พื้นที่ให้ได้ประโยชน์สูงสุด และเป็นการทำการเกษตรแบบครบวงจร กล่าวคือ มีทั้งการปลูกข้าว พืชผัก ผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ ทำให้ประชาชน สามารถพึ่งพาตนเองได้มากที่สุด และลดค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพอีกด้วย

เอลกินส์ (Elkins,P. ในคูราย ฉบับเดือนมกราคม 1998) อภิปรายว่า แนวความคิดที่ว่า เศรษฐกิจนั้นเป็นตัวคนของสังคมในระดับมหภาค แทนที่จะเป็นเพียงวิชาที่ว่าด้วย การจัดแจงกิจการ บ้านเรือน (ซึ่งเป็นความหมาย ตามรากศัพท์ของคำ) จึงทำให้เริ่มมีการเน้นถึงความสำคัญของแนวความคิดที่ว่า การบริโภคนั้น คือ จุดหมายในตัวของมันเอง อัดัม สมิท (Adam Smith) ผู้ถูกขนานนามว่าเป็นบิดาแห่งวิชาเศรษฐศาสตร์ได้เขียนไว้ว่า “การบริโภคนั้นเป็นจุดหมายที่สิ้นสุดในตัวเองและเป็นเป้าหมายเดียวของการผลิต” ประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกที่ลองนำระบบนี้มาใช้เป็นพวกแรก ทำให้เศรษฐกิจเติบโตขึ้นเป็นอย่างมาก และนำประโยชน์หลายอย่างสู่ประชาชนที่มีส่วนร่วมในโครงการ แต่การบริโภคที่สูงเป็นอย่างมาก พร้อมกับเพิ่มขึ้นของประชากร มีผลทำให้เกิดการบีบคั้นต่อระบบธรรมชาติอย่างไม่เคยมีมาก่อน

มุมมองอีกแห่งหนึ่งนั้น เมื่อมนุษย์เรามีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่น่าพอใจในระดับหนึ่งแล้ว การบริโภคเพิ่มขึ้นก็ไม่สำคัญต่อความปรารถนาของมนุษย์เลย การที่ยังไขว่คว้าที่จะบริโภคเพิ่มเติมขึ้นไปอีกนั้น แสดงให้เห็นถึงการยึดเหนี่ยวทางจิตวิทยา (Psychological Fixation) หรือการหมกมุ่นและยังแสดงถึงความไร้วุฒิภาวะ และไม่สามารถที่จะก้าวไปสู่ขั้นที่สูงกว่าของความเป็นมนุษย์อีกด้วย

การจำแนกความต้องการของมนุษย์โดยแมนเฟรด แมกซ์-นีฟ นักจิตวิทยาชาวสวิสก็คล้ายคลึงกัน เขาไม่เห็นด้วยกับลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ โดยเชื่อว่าจะมีความพยายามที่จะตอบสนองต่อความต้องการทางวัตถุ และความต้องการสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุนั้นดำเนินไปพร้อม ๆ กัน และจำแนกความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ออกเป็น 9 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ การคงอยู่ ความรัก การคุ้มครอง ความเข้าใจ การได้มีส่วนร่วม การพักผ่อน การค้นหาการ ความรู้สึกว่ามีรากฐานหรือพื้นเพ ความเป็นอิสระ ซึ่งมนุษย์จะหาได้จากประสบการณ์ 4 แบบ คือการดำรงอยู่ การมีอยู่ การกระทำ และการปฏิบัติพันธ์ แมกซ์ นีฟ เรียกสิ่งที่เป็นเครื่องมือสนองความต้องการที่ตั้งใจเอาไว้ และยังตอบสนองต่อความต้องการที่ตั้งใจเอาไว้และยังตอบสนอง ความต้องการประเภทอื่นๆ ไปพร้อมกันด้วย แต่ในทางกลับกัน “ตัวสร้างความพอใจเทียม (pseudo satisfiers)” ซึ่งไม่ได้ตอบสนองต่อความต้องการใดๆอย่างแท้จริง และยังมีตัวยับยั้ง (inhibitors) ที่จะตอบสนองต่อความต้องการหนึ่ง แต่ยับยั้งการตอบสนองความต้องการ อีกอย่างหนึ่งลง นอกจากนี้ก็มีตัวทำลาย (violators) ซึ่งทำลายแม้แต่การตอบสนองความต้องการที่ตั้งใจให้สนองด้วย

จากมุมมองนี้ จะเน้นให้เห็นว่า การให้ความสำคัญกับการบริโภคทางวัตถุมากเกินไปนั้น มักจะเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการยึดติดอยู่กับตัวสร้างความพอใจเทียมหรือยับยั้งตัวทำลาย ซึ่งจะให้ผลในทางลบ ในทางกลับกัน การยอมรับ แนวความคิดเรื่องความสมถะ อันเป็นหัวใจของเศรษฐกิจ

แบบพอเพียงนั้นสามารถทำให้มนุษย์เราหลุดพ้นจากตัวสร้าง ความพอใจที่ให้ผลในทางลบทั้งหลาย ซึ่งเกี่ยวกับการบริโภคได้ เพื่อที่จะให้ความสำคัญกับการตอบสนองต่อความต้องการต่างๆ ที่การบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย ไม่สามารถสร้างความพอใจที่แท้จริงให้ได้

แนวพระราชดำรัสเกี่ยวกับการคิดและการปลูกฝังค่านิยม

นอกจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้แสดงพระปรีชาญาณตามพระราชดำรัสอันเกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งเน้นการคิดและการปลูกฝังค่านิยม อันถือเป็นทฤษฎีซึ่งใช้เป็นกรอบในการวิจัยได้อย่างดียิ่ง ดังข้อสรุปจากพระราชดำริในวโรกาสต่างๆดังนี้

1. ความรู้และความคิดเป็นทักษะที่ไม่เกิดขึ้นเอง แต่จำเป็นต้องได้รับการปลูกฝัง (30 มิถุนายน 2519)

2. การปลูกฝังที่สำคัญ คือ การใช้เหตุผลพิจารณาจำแนกสิ่งผิดชอบ ชั่วดี ให้กระจ่าง เห็นความจริงแล้ว จึงจะสามารถนำไปปฏิบัติงานทุกอย่างได้ดีและถูกต้อง เป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวมได้ (26 พฤษภาคม 2516)

3. การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความคิดและค่านิยม (22 กรกฎาคม 2520) เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายบางประการ อันได้จากทฤษฎีและการปฏิบัติ ซึ่งทรงเน้นความคิดแห่งคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับความคิดและความประพฤติไม่น้อยกว่าความรู้เชิงวิชาการและการปฏิบัติวิชาการ

4. การศึกษาหรือการเรียนรู้มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

4.1 การเรียนรู้ตามความคิดของผู้อื่น

4.2 เรียนรู้ด้วยการขบคิดพิจารณาของตนเองให้เห็นเหตุผล

4.3 เรียนรู้จากการปฏิบัติฝึกลงมือประจักษ์ผล และเกิดความคล่องแคล่วชำนาญ

5. การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ต้องมีทฤษฎีเป็นกรอบ หรือแนวทางของการคิดและการปฏิบัติ (22 มิถุนายน 2520)

6. ความรู้อาจจำแนกออกเป็น “ความรู้ระหว่างวิชา” คือ ความรู้ที่เกิดจากการสังเคราะห์ความรู้จากหลายสาขาวิชาให้เกิดความรู้ใหม่ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ในความเป็นจริง และ “ความรู้ระหว่างบุคคล” คือ ความรู้ที่เกี่ยวกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน ในเรื่องที่ต้องการแก้ปัญหาและความรู้ของบุคคลต่าง ๆ ที่ต้องนำมาใช้ร่วมกันเพื่อการแก้ปัญหาเหล่านั้น (3 สิงหาคม 2521)

7. เทคนิคการศึกษาได้แก่

7.1 การฝึกฝนและปลูกฝังความรู้จักเหตุผล ความรู้จักผิดชอบชั่วดีและวิชาการ

7.2 การรู้จักพิจารณาให้เห็นเหตุผล

7.3 การรู้จักจำแนกสิ่งผิดชอบชั่วดีโดยกระจ่างจนมองเห็นความเป็นจริงและ

7.4 การสามารถใช้ความรู้และวิชาการปฏิบัติงานได้ดีและถูกต้องยั่งยืน(26 - พฤศจิกายน 2516)

8. วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ การทำให้บุคคลมีปัจจัยสำหรับชีวิตอย่างครบถ้วน5ด้าน คือ

8.1 ส่วนวิชาความรู้

8.2 ส่วนความคิดวินิจฉัย

8.3 ส่วนจิตใจและคุณธรรม ความประพฤติ

8.4 ส่วนความขยันอดทนและ

8.5 ส่วนความสามารถในอันที่จะนำความรู้ ความคิด ไปใช้ปฏิบัติงานได้จริง

(25 มิถุนายน 2523)

ทฤษฎีการคิดและการสอนทักษะการคิดของ de Bono (1993,1994)

Edward de Bono ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำในการสอนการคิดในฐานะทักษะโปรแกรมการสอนของเขาใช้กันแพร่หลายทั่วโลกทั้งในโรงเรียน สถาบันอุดมศึกษาของจักรเอกชน และหน่วยราชการต่าง ๆ

ดีโบนอ บ่งชี้ว่า คนเราจะเป็นต้องฝึกฝนการคิด บนรากฐานความแตกต่างระหว่างความเฉลียว (wisdom) และความฉลาด (cleverness) ความฉลาดเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาซึ่งซับซ้อนและปัญหาทางเทคนิค ส่วนความเฉลียว คือ การที่เราจำเป็นต้องคิดเกี่ยวกับเรื่องราว ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน การตัดสินใจในเรื่องเล็ก ๆ ไปจนถึงเรื่องใหญ่ ๆ การคิดเป็นทรัพยากรสำคัญยิ่งของมนุษย์ คุณภาพของอนาคตของเราขึ้นอยู่กับคุณภาพของการคิดของเราทุก ๆ ระดับ ตั้งแต่บุคคล ชุมชน ประเทศ และโลก

การคิดได้รับการนิยามว่า คือการสำรวจประสบการณ์ด้วยความตั้งใจเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง วัตถุประสงค์นั้นอาจเป็นความเข้าใจ การตัดสินใจการวางแผน การแก้ปัญหาค่าพิชการณาคัดเลือก การกระทำ ฯลฯ ดังนั้นการคิดเป็นทักษะซึ่งอาจปรับปรุงได้ดีขึ้นด้วยการฝึกฝน โดยการฝึกปฏิบัติ และเรียนรู้ว่าจะคิดอย่างไรให้ดีขึ้น การคิดนั้นไม่แตกต่างจากทักษะอื่นใดและสามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้โดยไม่สิ้นสุด

มิติสำคัญตามประการแห่งการศึกษา คือ ความรู้ สติปัญญาและการคิด สติปัญญา คือคุณภาพภายในตัวคน ซึ่งอาจขึ้นกับพันธุกรรมสิ่งแวดล้อมในวัยเยาว์หรือการผสมผสานระหว่างทั้งสองประการ การคิดคือทักษะการดำเนินการซึ่งนำสติปัญญามากระทำกับประสบการณ์จริง ส่วนความรู้หรือข้อมูล คือ ตารางพื้นฐานที่จัดการได้ด้วยการคิดการศึกษาจะเกิดสัมฤทธิ์ผลต้องมีบูรณาการของมิติทั้งสามประการนี้

คนเราต้องการความรู้หรือข้อมูลก็จริง แต่คนเราจำเป็นต้องมีทักษะการคิด การคิดมิใช่เรื่องของความฉลาดและการแก้ปัญหาหายาก ๆ ความเฉลียวสำคัญกว่าความฉลาด

โดยทั่วไป เรามักจะคำนึงถึง “การคิด” จำเป็นการใช้วิจารณญาณ การโต้แย้ง การวิเคราะห์ และตรรก สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอ เราจำเป็นต้องคิดสร้างสรรค์และคิดในแง่บวกด้วย นอกจากการโต้แย้งเรายังจำเป็นต้องสำรวจองค์ความรู้ต่อไปอีก นอกจากการวิเคราะห์เรายังต้องการทักษะในการออกแบบด้วยนอกจากตรรกเรายังต้องการรับรู้ด้วย

โดยทั่วไป เราให้ความสำคัญเฉพาะการคิดตอบสนองหรือการปฏิกิริยา (Reactive Thinking) แต่ยังมีวิธีการคิดอีกประเภทที่สำคัญ คือ การคิดริเริ่ม (proactive thinking) ซึ่งเกี่ยวกับการกระทำ ริเริ่มให้เกิดอะไร ๆ ขึ้นมา การคิดประเภทนี้ต้องมีการดำเนินการ (operate) หรือทักษะในการกระทำ การซึ่งต้องอาศัยการคิดในแง่บวก สร้างสรรค์และขยายผลต่อเนื่อง

การคิดโดยทั่วไปยังค่อนข้างเป็นไปในแง่ลบ เช่น การทำทนาย การวิจารณ์การโต้แย้ง พิสูจน์ว่าผิด ฯลฯ ส่วนการคิดสร้างสรรค์สำคัญมากกว่าเพราะทำให้เกิดผลงาน

อารมณ์และความรู้สึกเป็นส่วนสำคัญในการคิด จึงไม่ควรตัดออกไปจากกระบวนการคิด และควรใช้ในจังหวะเวลาที่เหมาะสม

ในที่สุด สถิติปัญญา คือ สักยภาพ จึงอาจใช้ได้ดีที่สุดในการพัฒนาทักษะการคิด การจัดระบบของสมอง หรือการคิด ช่วยจัดระบบระเบียบข้อมูลที่เราได้รับเป็นกระสวนที่คุ้นเคย และสามารถใช้อย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น สมอง หรือจิตจึงมีพฤติกรรมตามธรรมชาติของตัวเอง อย่างไรก็ตามเราก็สามารถจัดการกับพฤติกรรมธรรมชาตินี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของคน นอกจากนั้นด้วยการฝึกฝนเราสามารถสร้าง กระบวนการที่มีประสิทธิภาพสูงกว่ากระสวนตามธรรมชาตินั้นคือ ความสำคัญของการสอนทักษะการคิด ซึ่งการคิดเป็นที่มาแห่งพฤติกรรม ตามทฤษฎีของ De Bone (1993,1994) การคิดเป็นทักษะเชิงปัญญาที่สามารถพัฒนาได้ โดยใช้หลักสูตรและ วัสดุการสอนที่เหมาะสม

โดยสรุป ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์พระราชทานแนวพระราชดำริให้แก่ส่วนราชการ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา เกษตรกร ตลอดจนกลุ่มบุคคลต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระองค์ทรงตั้งทฤษฎีใหม่ อันเป็นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางให้ประเทศไทยมีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน หากมีการปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวอย่างทั่วถึงสมควรที่พสกนิกรทั้งปวงจะได้พยายามศึกษาให้ถึงแก่นแท้แห่งสาระของพระราชดำริ เพื่อจะได้น้อมนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ตามดังพระราชปณิธานที่ได้พระราชทานแนวพระราชดำริไว้ให้เป็นสมบัติของประชาชนและประเทศชาติตลอดไป

หนทางหนึ่งที่จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมไทย คือ การเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้นำชุมชนและเยาวชนไทยให้ตระหนักและเห็นคุณค่าแห่งเศรษฐกิจแบบพอเพียงซึ่งปรากฏใน วัฒนธรรมไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช้านาน ผู้วิจัยจึงมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะศึกษาวิจัย และนำเสนอข้อสรุปเพื่อให้หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ให้เกิดผลต่อพฤติกรรมคนไทยตามแนวพระราชดำริอันทรงคุณค่ายิ่งอย่างเป็นทางการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เกี่ยวกับแนวพระราชดำริทางการศึกษา การคิด การปลูกฝังค่านิยม และทฤษฎีใหม่อันเป็นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ในงานช่างฝีมือแล้วนำมาบูรณาการกับผลการวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์
2. เพื่อนำผลการวิเคราะห์ไปพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพงานช่างฝีมือ เพื่อเปิดสอน และอบรมให้กับผู้สนใจในวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ ทางการศึกษา การคิด ค่านิยม ทฤษฎีไทยและสากลเกี่ยวกับการคิดเชิงเศรษฐกิจพอเพียง แล้วนำมาประยุกต์ใช้ ให้เข้ากับยุควิถีชีวิตปัจจุบัน และมีความเหมาะสมกับคนไทย

พื้นที่การเก็บข้อมูล คือ ผู้ประกอบอาชีพงานช่างฝีมือ และเจ้าของสถานประกอบการที่อยู่ในพื้นที่ 2 จังหวัด ใน 9 อำเภอ ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดตาก ที่มีความเชี่ยวชาญ ทำการประกอบอาชีพงานช่างฝีมือ ที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแบ่งออกเป็น 6 สาขาวิชาชีพ คือ เครื่องดนตรีไทย งานแกะสลัก เครื่องเงิน อัญมณีและเครื่องประดับ การเป่าแก้ว และเครื่องจักสาน ดังนี้

จังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญใน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอทรายทองวัฒนา อำเภอลองลาน และอำเภอปางศิลาทอง

จังหวัดตาก ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญใน 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอแม่ระมาด อำเภออุ้มผาง อำเภอท่าสองยาง และอำเภอสามเงา

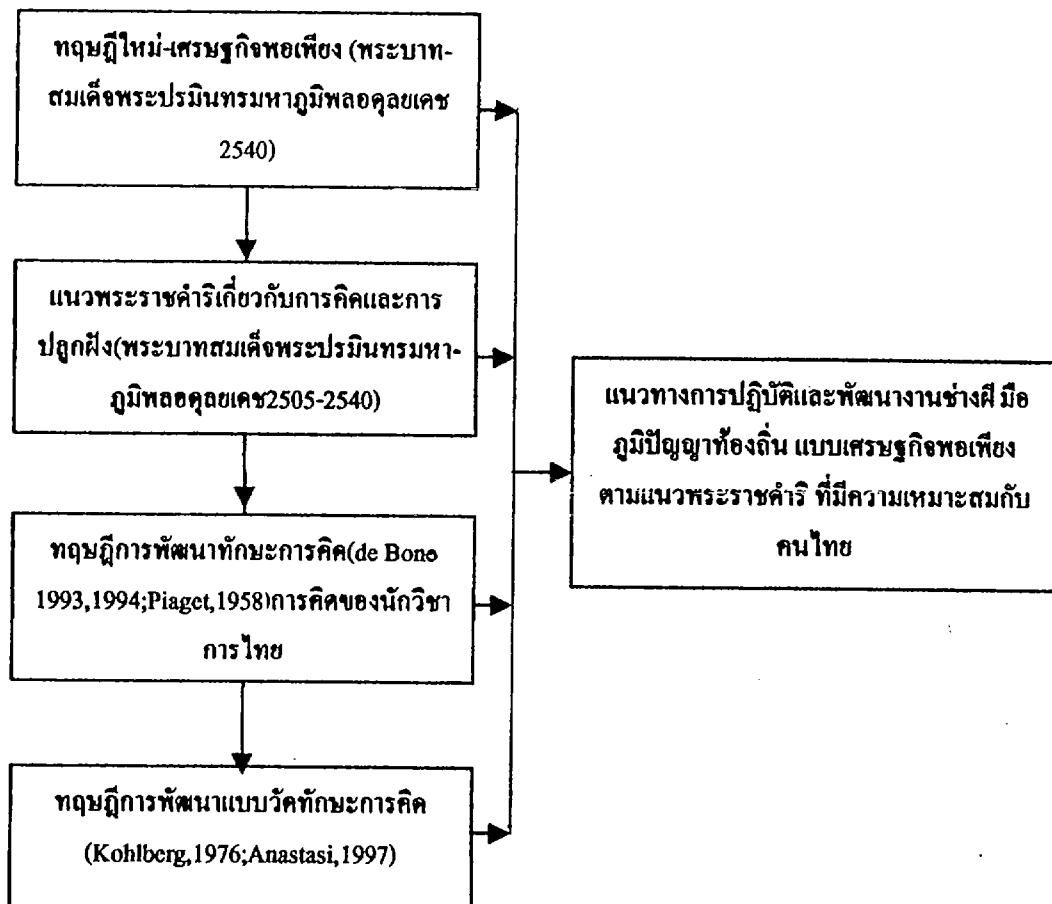
ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ทักษะกระบวนการคิด แนวทางในการพัฒนาในงานช่างฝีมือ มโนทัศน์เศรษฐกิจแบบพอเพียง

รูปแบบการวิจัยที่ใช้ คือ ใช้การสอบถาม ที่ผู้สอบถามได้แนวทางในการสอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิ และที่ปรึกษางานวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน และมีความเกี่ยวข้องกับงาน

ช่างฝีมือ โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานกับผู้เชี่ยวชาญในแต่ละประเภทของงานช่างฝีมือ แล้วทำการวิเคราะห์ในภาพรวม

กรอบทฤษฎีในการวิจัย

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบทฤษฎีในการวิจัยโดยใช้ทฤษฎีใหม่อันเป็นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการคิดและการปลูกฝังค่านิยมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นเป้าหมายของการพัฒนาทักษะการคิด และทฤษฎีของ Kohlberg (1976) และ Anastasi (1997) เป็นฐานในการพัฒนาแบบวัดทักษะการคิด ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงธรรมชาติ (naturalistic inquiring) โดยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการทางวาจา และวิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติบรรยาย ประกอบกับการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

แผนภูมิที่ 1 : สรุปกรอบทฤษฎีในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางการปฏิบัติและพัฒนางานช่างฝีมือภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ ที่มีความเหมาะสมกับคนไทยในยุควิกฤติทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม
2. ได้แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพ เพื่อนำไปเปิดสอนในสถาบันราชภัฏกำแพงเพชร หรือสถาบันการศึกษาอื่นๆ ในระดับอุดมศึกษา
3. ได้แนวทางในการนำพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในวงการทำงานช่างฝีมือ อย่างเป็นรูปธรรม และนำไปเป็นแบบอย่างการวิจัยตามแนวพระราชดำริอื่น ๆ ในสาขาอื่นที่มีไขว่-
การทำงานช่าง